

№5

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR

ILMIY ELEKTRON JURNALI

**ISSN: 2181-3965
VOLUME 5
TOSHKENT 2026**

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma‘naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta‘lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymurotov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta‘lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo'yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo'rayev Abdug'affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyeovich – Farg'ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug'bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo'rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o'g'li – mas'ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O'zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali

23.11.2022-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№R-566966** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№049864**

MUNDARIJA			
1.	Meyliyev Obid Raxmatullaevich	Soliqlarning byudjet daromadlaridagi ahamiyatini oshirish	7
2.	Мирзаева Матлуба Ғайбулла кизи	Тижорат банкларининг капитал базасини мустаҳкамлашнинг методологик ва амалий асосларини такомиллаштириш	14
3.	Жабборов Насриддин Мирзаодилович, Юнусова Шохсанам Муротовна, Бебутова Зулайхо Хамидовна, Сафарова Севара Қахрамон кизи	Тошкент вилояти туристик ҳудудлари имижи модели учун барқарорлик таҳлили	19
4.	Мухамедова Севара Абдуллаевна	Тижорат банкларида кичик бизнес лойиҳаларини кредитлашда банк таваккалчиликларини баҳолаш ва бошқариш тизими	27
5.	Abduqayumov Elyorbek Ulug'bek o'g'li, Yo'ldosheva Oygul Zokir qizi	Janubiy Koreya kinoindustriyasining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va ta'siri	33
6.	Umarova Shahnoza	Moliyaviy faoliyat bo'yicha baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	40
7.	Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	Avtomobilsozlik korxonalarining xarajat samaradorligini ekonometrik modellash	46
8.	Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li	O'zbekistonda auditorlik faoliyatini tashkil etishning zaruriyati va uning ahamiyati	57
9.	Kurbanbayev Jurabek Eruvbayevich, Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li	Auditorlik tekshiruvlarida tashqi tasdiqlardan foydalanish va ichki nazorat tizimining samaradorligini oshirish	66

AUDITORLIK TEKSHIRUVLARIDA TASHQI TASDIQLARDAN FOYDALANISH VA ICHKI NAZORAT TIZIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Kurbanbayev Jurabek Eruvbayevich

*DSc, dotsenti
bank ishi va buxgalteriya hisobi kafedrası
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti*

Akromov Shohrux Shuhrat o‘g‘li

*PhD, v.b. dotsenti
bank ishi va buxgalteriya hisobi kafedrası
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
ORCID: 0009-0007-4309-2944*

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot auditorlik tekshiruvlarida tashqi tasdiqlarning tutgan o‘rni, ularning auditorlik dalillari tizimidagi ahamiyati hamda moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta’minlashdagi roli yoritilgan. Tashqi tasdiqlarning mustaqil uchinchilardan olinishi ularning yuqori darajadagi ishonchligini belgilovchi asosiy omil sifatida asoslab berilgan. Shuningdek, ularning auditorlik riskini, xususan aniqlanmaslik va nazorat risklarini kamaytirishdagi ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: tashqi tasdiqlar, auditorlik dalillari, auditorlik riski, ichki nazorat tizimi, moliyaviy hisobot, ISA 505, audit jarayoni, debitorlik qarzlari, kreditorlik qarzlari, auditorlik xulosasi, risklarni baholash, auditorlik standartlari.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВНЕШНИХ ПОДТВЕРЖДЕНИЙ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ АУДИТОРСКИХ ПРОВЕРОК И ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ

Курбанбаев Журабек Эрувбаевич

*DSc, доцент
кафедра банковское дело и бухгалтерский учет
Ташкентский международный университет Кимё*

Акрамов Шохрух Шухрат угли

*PhD, и. о. доцента
кафедра банковское дело и бухгалтерский учет
Ташкентский международный университет Кимё
ORCID: 0009-0007-4309-2944*

Аннотация. В данном исследовании освещается роль внешних подтверждений при проведении аудиторских проверок, их значение в системе аудиторских доказательств, а также роль в обеспечении достоверности финансовой отчетности. Обосновано, что получение внешних подтверждений от независимых третьих лиц является одним из основных факторов, определяющих их высокий уровень надежности. Также проанализировано значение внешних подтверждений в снижении аудиторского риска, в частности риска необнаружения и риска средств контроля.

Ключевые слова: внешние подтверждения, аудиторские доказательства, аудиторский риск, система внутреннего контроля, финансовая отчетность, ISA 505, процесс аудита, дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, аудиторское заключение, оценка рисков, аудиторские стандарты.

THE USE OF EXTERNAL CONFIRMATIONS IN AUDIT PROCEDURES AND IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM

Kurbanbayev Jurabek Eruvbayevich

*DSc, Associate Professor
Department of Banking and Accounting
Tashkent International University of Kimyo*

Akromov Shohrux Shuhrat ugli

*PhD, Acting Associate Professor
Department of Banking and Accounting
Tashkent International University of Kimyo
ORCID: 0009-0007-4309-2944*

Abstract. *This study examines the role of external confirmations in audit procedures, their significance within the system of audit evidence, and their role in ensuring the reliability of financial statements. The fact that external confirmations are obtained from independent third parties is substantiated as a key factor determining their high level of reliability. The study also analyzes the importance of external confirmations in reducing audit risk, particularly the risk of non-detection and control risk.*

Keywords: *external confirmations, audit evidence, audit risk, internal control system, financial statements, ISA 505, audit process, accounts receivable, accounts payable, audit opinion, risk assessment, auditing standards.*

Kirish

Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va shaffofligini ta'minlash masalasi tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa o'z navbatida auditorlik tekshiruvlarining sifatini oshirish, auditorlik dalillarining yetarliligi va ishonchliligini ta'minlashni talab qiladi. Auditorlik faoliyatining asosiy maqsadi - moliyaviy hisobotlarning barcha muhim jihatlari bo'yicha haqqoniy va ishonchli tuzilganligi yuzasidan mustaqil xulosa bildirishdan iborat.

Mazkur jarayonda auditor tomonidan yig'iladigan auditorlik dalillarining turi, manbasi va sifati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ayniqsa, tashqi tasdiqlar auditorlik dalillari ichida eng ishonchli manbalardan biri sifatida alohida o'rin tutadi. Sababi, ular audit qilinayotgan xo'jalik yurituvchi subyektdan mustaqil bo'lgan uchinchi shaxslar - banklar, xaridorlar, yetkazib beruvchilar va boshqa tashkilotlar tomonidan taqdim etiladi. Shu jihatdan tashqi tasdiqlar moliyaviy ma'lumotlarning haqqoniyligini tekshirish, yashirin xatolik va kamchiliklarni aniqlash hamda auditorlik riskini kamaytirishda muhim vosita hisoblanadi.

Auditorlik amaliyotida tashqi tasdiqlardan foydalanish ayniqsa moliyaviy hisobotning yuqori riskli elementlarini tekshirishda muhim ahamiyatga ega. Jumladan, debitorlik va kreditorlik qarzlari, pul mablag'lari, kreditlar va investitsiyalar kabi ko'rsatkichlar subyektiv baholashga moyil bo'lib, ularni mustaqil manbalar orqali tasdiqlash zarurati yuzaga keladi. Shu sababli tashqi tasdiqlar auditorlik riskini, xususan aniqlanmaslik va nazorat risklarini kamaytirishda samarali vosita sifatida qoraladi.

Xalqaro auditorlik amaliyotida tashqi tasdiqlardan foydalanish tartibi ISA 505 "External Confirmations" standarti bilan tartibga solingan bo'lib, unda tashqi tasdiqlarni olish, yuborish, qabul qilish va baholash jarayonlari aniq belgilab berilgan. Mazkur standart auditorlik dalillarining ishonchliligini ta'minlashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar sharhi

Tashqi tasdiqlar, auditorlik dalillari va auditorlik risklarini baholash masalalari zamonaviy auditorlik nazariyasi va amaliyotining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xalqaro ilmiy

adabiyotlarda auditorlik dalillarining shakllanishi, ularning yetarliligi va ishonchliligi hamda audit jarayonida risklarga javob berish mexanizmlari keng yoritilgan. Ushbu yo‘nalishda olib borilgan tadqiqotlar auditorlik faoliyatining sifatini oshirish va moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta‘minlashga qaratilgan.

Arens, Elder va Beasley auditorlik nazariyasida dalillar ishonchliligi ularning kelib chiqish manbasiga bevosita bog‘liqligini ta‘kidlaydi. Ularning fikricha, tashqi manbalardan olingan auditorlik dalillari ichki manbalarga qaraganda yuqori darajada ishonchli hisoblanadi, chunki ular mustaqil uchinchi tomonlar tomonidan taqdim etiladi[3]. Shu sababli tashqi tasdiqlar, ayniqsa banklar, mijozlar va yetkazib beruvchilardan olinadigan javoblar auditorlik xulosasining asosini mustahkamlovchi muhim vosita sifatida qaraladi.

Xalqaro auditorlik standartlarida ham ushbu masalaga alohida e‘tibor qaratilgan. ISA 500 “Audit Evidence” standartida auditorlik dalillarining yetarliligi va mosligi asosiy mezon sifatida belgilangan bo‘lib, auditor har bir moliyaviy ko‘rsatkich bo‘yicha yetarli va ishonchli dalillar to‘plashi kerakligi ta‘kidlanadi[4]. ISA 505 “External Confirmations” esa tashqi tasdiqlarni olish, ulardan foydalanish va baholash tartibini batafsil reglament qiladi. Ushbu standartga ko‘ra, tashqi tasdiqlar auditor tomonidan bevosita uchinchi shaxslardan olinadigan yozma yoki elektron javoblar bo‘lib, ular moliyaviy hisobotdagi ma‘lumotlarni tasdiqlash yoki inkor etish uchun ishlatiladi[5].

Shuningdek, ISA 330 “The Auditor’s Responses to Assessed Risks” standartida auditorlik risklari aniqlangandan so‘ng ularga javob choralari ishlab chiqilishi zarurligi ko‘rsatilgan bo‘lib, bu jarayonda tashqi tasdiqlardan foydalanish riskni kamaytiruvchi muhim auditorlik protseduralaridan biri sifatida baholanadi[6]. Auditorlik riski uch asosiy komponent - ajralmas risk, nazorat riski va aniqlanmaslik riski asosida shakllanadi. Tashqi tasdiqlar aynan aniqlanmaslik riskini kamaytirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Debitorlik va kreditorlik qarzlari auditorlik amaliyotida yuqori riskli sohalardan biri hisoblanadi. Ko‘plab ilmiy tadqiqotlarda ushbu moddalarning subyektiv baholashga moyilligi ta‘kidlanadi. Shu sababli auditorlar ushbu ko‘rsatkichlarni tekshirishda tashqi tasdiqlardan keng foydalanadi. Masalan, mijozlardan debitorlik qarzlari bo‘yicha tasdiq olish yoki yetkazib beruvchilardan kreditorlik qarzlari bo‘yicha javob olish moliyaviy hisobotdagi xatoliklarni aniqlash imkonini beradi[7].

Mahalliy olimlardan Sh.T. Tursunov va B.A. Rahimov o‘z ilmiy ishlarida auditorlik tekshiruvlarida tashqi tasdiqlarning ahamiyatini alohida ta‘kidlaydi. Ularning fikriga ko‘ra, debitorlik va kreditorlik qarzlarning to‘g‘riligini mustaqil manbalar orqali tasdiqlash auditorlik xulosasining ishonchliligini sezilarli darajada oshiradi[8]. Shuningdek, ular ichki nazorat tizimi kuchsiz bo‘lgan korxonalarda tashqi tasdiqlarning ahamiyati yanada ortishini qayd etadilar.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda tahlil, taqqoslash, tizimli yondashuv va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini ISA 500, ISA 505 va ISA 330 xalqaro auditorlik standartlari tashkil etdi. Tashqi tasdiqlarning auditorlik dalillarining ishonchliligiga, auditorlik riskini kamaytirishga hamda ichki nazorat tizimi samaradorligiga ta‘siri tahlil qilindi. Shuningdek, debitorlik va kreditorlik qarzlari, bank hisobvaraqlari hamda boshqa yuqori riskli hisoblar bo‘yicha tashqi tasdiqlardan foydalanish amaliyoti o‘rganildi.

Tahlil va natijalar

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda ichki nazorat tizimi auditorlik dalillarining shakllanishiga bevosita ta‘sir qiluvchi omil sifatida ko‘riladi. Kuchli ichki nazorat tizimiga ega korxonalarda auditorlik risklari past bo‘ladi, biroq baribir tashqi tasdiqlardan foydalanish zarurati saqlanib qoladi. Chunki ichki nazorat har doim ham to‘liq ishonchli dalil bera olmaydi.

Auditorlik jarayonida tashqi tasdiqlardan foydalanish amaliyoti, auditorlik dalillarining shakllanishi, ichki nazorat tizimi va auditorlik riski o‘rtasidagi bog‘liqlik hamda ISA 505

standartining qo'llanilishi batafsil tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tashqi tasdiqlar auditorlik dalillarining eng ishonchli manbalaridan biri bo'lib, ayniqsa moliyaviy hisobotning yuqori riskli elementlarini tekshirishda muhim ahamiyatga ega.

1-jadval.

Tashqi tasdiqlarning asosiy turlari va ularning mazmuni¹⁹

Tashqi tasdiq turi	Tasdiq beruvchi tomon	Tasdiqlanadigan ma'lumot
Debitorlik qarzlari bo'yicha tasdiqlar	Xaridorlar, buyurtmachilar	Qarzdorlik summasi, muddati
Kreditorlik qarzlari bo'yicha tasdiqlar	Yetkazib beruvchilar	Majburiyatlar hajmi
Bank tasdiqlari	Tijorat banklari	Hisobvaraqlar, kreditlar
Yuridik tasdiqlar	Yuridik maslahatchilar	Sud ishlari, da'volar
Investitsiya tasdiqlari	Depozitariylar, brokerlar	Qimmatli qog'ozlar qiymati

Mazkur jadvaldan ko'rinadiki, tashqi tasdiqlarning har bir turi moliyaviy hisobotning muayyan elementi bilan chambarchas bog'liq. Eng ko'p qo'llaniladigan tasdiqlar debitorlik va bank tasdiqlari bo'lib, ular pul oqimlari va hisob-kitoblarning haqqoniyligini tekshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bunga biz amaliy yechim qilib, yuqori riskli hisoblar bo'yicha **majburiy tashqi tasdiqlarni belgilash**, bank va investitsiya tasdiqlarida **elektron tasdiq tizimlaridan foydalanish** hamda Javob bermagan tomonlar bo'yicha **muqobil auditorlik protseduralarini kuchaytirishlarni** tavsiya qilamiz.

2-jadval.

Tashqi tasdiqlarning asosiy turlari va ularning mazmuni²⁰

Audit bosqichi	Tashqi tasdiqlardan foydalanish maqsadi
Rejalashtirish	Risk darajasini aniqlash
Dalillar yig'ish	Hisoblarning haqqoniyligini tekshirish
Tahlil	Farqlar va nomuvofiqliklarni aniqlash
Xulosa chiqarish	Auditorlik fikrini asoslash

Audit risk darajasini aniqlash, auditning rejalashtirish bosqichida auditor tekshirilayotgan subyekt faoliyatining xususiyatlari, moliyaviy hisobot ko'rsatkichlari hamda ichki nazorat tizimining holatini baholaydi. Ushbu bosqichda tashqi tasdiqlar potentsial ravishda qaysi hisobvaraqlar va operatsiyalar yuqori riskga ega ekanligini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, debitorlik va kreditorlik qarzlari, bank hisobvaraqlari hamda qarz majburiyatlari bo'yicha tashqi tasdiqlarga ehtiyoj mavjudligi baholanadi. Natijada auditor audit strategiyasini shakllantiradi va resurslarni eng riskli yo'nalishlarga yo'naltiradi.

Dalillar yig'ish bosqichi, audit jarayonining asosiy bosqichi hisoblanadi. Ushbu bosqichda tashqi tasdiqlar auditor uchun eng ishonchli auditorlik dalillaridan biri sifatida xizmat qiladi. Banklar, kontragentlar, yuridik maslahatchilar va boshqa uchinchi tomonlardan olingan tasdiqlar moliyaviy hisobotda aks ettirilgan ma'lumotlarning mavjudligi, to'liqligi va aniqligini tekshirish imkonini beradi. Tashqi manbadan olingan axborot ichki hujjatlarga nisbatan yuqori ishonchlilikka ega bo'lgani sababli, auditorlik riskini sezilarli darajada kamaytiradi.

Tahlil bosqichida auditor olingan tashqi tasdiqlarni buxgalteriya hisobi ma'lumotlari bilan taqqoslaydi. Taqqoslash natijasida summalar, muddatlar yoki shartlar bo'yicha tafovutlar aniqlanishi mumkin. Bunday farqlar buxgalteriya xatolari, noto'g'ri baholash yoki moliyaviy hisobotda buzib ko'rsatish holatlaridan dalolat berishi ehtimoli mavjud. Shu sababli tashqi tasdiqlar tahlil bosqichida auditorning professional mulohazasini shakllantirishda va aniqlangan nomuvofiqliklarning sabablarini chuqur o'rganishda muhim vosita hisoblanadi.

Auditning yakuniy bosqichida auditor barcha yig'ilgan dalillarni umumlashtiradi va moliyaviy hisobot bo'yicha auditorlik xulosasini shakllantiradi. Ushbu jarayonda tashqi tasdiqlar auditorlik fikrining asoslanganligini ta'minlovchi muhim dalil sifatida xizmat qiladi. Agar tashqi

¹⁹ Muallif tomonidan tayyorlangan.

²⁰ Muallif tomonidan tayyorlangan.

tasdiqlar yetarli va ishonchli bo'lsa, auditor moliyaviy hisobotning haqqoniy va ishonchli tuzilganligi to'g'risida ijobiy xulosa berishi mumkin. Aksincha, jiddiy farqlar yoki tasdiqlar yetishmasligi auditorlik xulosasining modifikatsiyalanishiga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, tashqi tasdiqlarni olish, tekshirish va tahlil qilish jarayoni xalqaro auditorlik standartlariga muvofiq qat'iy metodologik yondashuvni talab etadi. Ushbu jarayon auditorlik dalillarining ishonchliligini ta'minlash, auditorlik riskini kamaytirish va sifatli auditorlik xulosasini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu bois auditorlar tashqi tasdiqlardan foydalanishda ISA talablariga qat'iy rioya etishlari lozim.

Ichki nazorat tizimining samarali faoliyat yuritishi, avvalo, uning huquqiy va tashkiliy asoslari qanchalik aniq va zamonaviy ekanligiga bog'liq. Amaliyotda ko'plab xo'jalik yurituvchi subyektlarda ichki nazoratga oid reglament va yo'riqnomalar eskirgan, amaldagi faoliyat sharoitlariga mos kelmaydigan yoki faqat rasmiy hujjat sifatida mavjud bo'lib qolayotgan holatlar uchraydi. Bu esa ichki nazoratning real samaradorligini pasaytiradi va xatolik hamda firibgarliklar xavfini oshiradi. Shu bois ichki nazorat bo'yicha reglament va yo'riqnomalarni yangilash jarayonida quyidagilarga e'tibor berish kerak bo'ladi:

- korxona faoliyatining real jarayonlari va biznes modeli inobatga olinishi;
- vakolat va javobgarliklarning aniq taqsimlanishi belgilanishi;
- har bir nazorat amali bo'yicha mas'ul shaxslar va nazorat mexanizmlari ko'rsatib o'tilishi lozim.

Ichki nazorat tizimini samarali shakllantirish va uning barqaror ishlashini ta'minlashda, avvalo, korxona faoliyatining real jarayonlari hamda amalda qo'llanilayotgan biznes modeli chuqur tahlil qilinishi lozim. Nazorat mexanizmlari korxonaning ishlab chiqarish, moliyaviy va boshqaruv jarayonlariga moslashtirilmagan taqdirda, ular formallik kasb etib, amaliy natija bermaydi. Shu sababli ichki nazorat tizimi korxonaning tashkiliy tuzilmasi, faoliyat ko'lam, risk darajasi va bozor sharoitlarini inobatga olgan holda loyihalanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akromov Sh.Sh. Auditorlik faoliyatini rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va baholash “Moliya, pul va kredit” mahalliy va xalqaro miqyosidagi ilmiy-ommabop elektron jurnal 2026 yil, mart-aprel. 4 – son
2. Akromov Sh.Sh. Xalqaro standartlar talablari asosida auditorlik tekshiruvini tashkil etishning ilmiy-nazariy asoslari. Muhandislik va iqtisodiyot ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnologik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal Elektron nashr. 216-220 betlar, Febral, 2026-yil.
3. Arens A.A., Elder R.J., Beasley M.S. Auditing and Assurance Services. Pearson Education.
4. IAASB. ISA 500 Audit Evidence. International Auditing and Assurance Standards Board.
5. IAASB. ISA 505 External Confirmations. IAASB Handbook.
6. IAASB. ISA 330 The Auditor's Responses to Assessed Risks. IAASB Handbook.
7. Messier W.F. Auditing & Assurance Services: A Systematic Approach. McGraw-Hill.
8. Tursunov Sh.T., Rahimov B.A. Auditorlik tekshiruvlari va moliyaviy nazorat bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.

